

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อินเดียเป็นชาติที่เก่าแก่ มีอารยธรรมที่เจริญรุ่งเรืองหลายพันปีมาแล้ว เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมของเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชีวิตของชาวอินเดียดำรงอยู่ภายใต้ธรรมเนียมประเพณีและลัทธิศาสนา มีประเพณีต่าง ๆ ที่สลับซับซ้อนและผูกพันกับพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย และในบรรดาพิธีเกี่ยวกับชีวิตซึ่งมีจำนวนมากมานั้น ต้องมีปุโรหิตซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งสูงสุดฝ่ายพราหมณ์ เป็นผู้ทำหน้าที่เป็นประธานในการทำพิธีต่าง ๆ เพื่อพระราชอาและเป็นผู้วงสรวงสังเวทเทพเจ้า ถ้าไม่มีปุโรหิตเป็นประธานในการทำพิธีแล้ว พิธีต่าง ๆ ที่กระทำไปนั้นย่อมล้มเหลวโดยสิ้นเชิง และเมื่อว่างจากการทำพระราชพิธีแล้ว ปุโรหิตยังต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินของพระราชอาด้วย¹

นอกจากนั้นในเวลาเกิดศึกสงคราม ปุโรหิตยังมีหน้าที่ให้ความสวัสดิ์มงคลแก่กองทัพ และทำพิธีช่วยเหลือพระราชอาให้ได้รับชัยชนะในการสงครามโดยการติดตามพระราชอาออกไปในสนามรบ เมื่อเริ่มการรบปุโรหิตจะยืนข้างซ้ายรถทรงของพระราชอา และร้ายเวทจากคัมภีร์ฤคเวท ในขณะที่พระราชอาทรงยืนพระหัตถ์พร้อมด้วยเกราะ คันธนู และลูกธนูมาให้ ปุโรหิตจะเป่ามนตร์ไปยังม้าที่เทียมรถทรงของพระราชอา แล้วให้พระราชอาประเดิมการรบด้วยการร้าวกลองศึก และยิงธนูไปยังฝ่ายศัตรูเป็นการเอาฤกษ์เอาชัย ดังนั้นปุโรหิตจึงเป็นผู้มีความสำคัญมาก เท่ากับว่าเป็นผู้ชี้ชะตาความอยู่รอดของบ้านเมืองทีเดียว²

¹ สักดิ์ศรี แยมน์คดา, "ปุโรหิต", สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน

19 (2526-2527): 11952.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 11955.

อีกประการหนึ่ง ตำแหน่งนี้ยังถือกันว่ามีมาตั้งแต่อยู่ในแดนสวรรค์แล้ว คือในคัมภีร์
ฤคเวทได้กล่าวถึงเทพเจ้าสององค์คือ พระอัคนีและพระพฤษสบัติ ว่าเป็นเทพปุโรหิตของทวยเทพ
ทั้งหลาย เป็นเทพที่มีอำนาจมาก เพราะเหตุนี้จึงเป็นหลักฐานอ้างอิงว่า ปุโรหิตนั้นย่อมมีความ
สำคัญมาก เพราะแม้แต่ในหมู่ทวยเทพก็ยังจำเป็นต้องมีตำแหน่งปุโรหิตไว้คอยช่วยเหลือในเวลา
ที่ต้องทำศึกสงครามกับพวกอสูร

ส่วนตำแหน่งปุโรหิตของไทยนั้นได้มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว กล่าวคือพระเจ้าลิไทย
ทรงแต่งตั้งพราหมณ์ชื่อพระศรีมโหสถไว้ในตำแหน่งพระมหาปุโรหิต เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินและ
งานพระราชพิธีต่าง ๆ ดังมีหลักฐานกล่าวไว้ในหนังสือคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เมื่อพรรณมาถึง
เรื่องพระราชพิธีออกสนามของพระเจ้าแผ่นดินว่า " . . . พระเจ้าแผ่นดินทรงเครื่องราชกกุธภัณฑ์
เสด็จออกมุขเด็จ พระที่นั่งอินทราภิเชก พระศรีมโหสถซึ่งเป็นปุโรหิตใหญ่ขึ้นนั่งเหนือคั้งอันหุ้มด้วย
เงิน ขูลเบิกท้าวพระยา แลรับสนองพระโอรุ . . ." ³

ในสมัยอยุธยา ไทยเราก็มีตำแหน่งปุโรหิตเป็นผู้ประกอบพระราชพิธีต่าง ๆ ในราชสำนัก
เช่นในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พระองค์ทรงประกอบพระราชพิธีปราบดาภิเษก มีข้อความ
ที่ปรากฏในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ว่า " . . . จึงประชุมสมเด็จ
พระสังฆราช พระราชาคณะคามวาสี อรัญวาสี มุขมนตรีกรีมาตยา ไทรราชครูหมู่พราหมณ์
ปุโรหิตาจารย์ก็โอมอ่านอิศวรเวทวิษณุมนต์ . . ." ⁴

แม้ในสมัยปัจจุบัน งานพระราชพิธี และงานพิธีต่าง ๆ ก็ยังต้องมีพราหมณ์เป็นผู้ประกอบ
พิธี นอกจากนี้ ในวรรณคดีไทยหลายประเภท เช่น วรรณคดีนิทาน วรรณคดีลิลิต วรรณคดี
บทละครในบทละครนอก และวรรณคดีพุทธศาสนา ก็มีพราหมณ์ปุโรหิตเป็นตัวดำเนินเรื่อง หรือ
ไม่ก็มักจะมีพราหมณ์ผู้ทรงวิชาความรู้เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ในเรื่องที่ชาวขาคก็ได้อ้างถึงความ
สำคัญของปุโรหิตว่าเป็นที่ปรึกษาของพระเจ้าแผ่นดิน ในนิทานเรื่องมโนห์รา "ปุโรหิต" ก็เป็น

³ นางนพมาศ, คำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ฉบับหอสมุดแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: ม.ป.ท., 2457), หน้า 20.

⁴ พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) (พระนคร: คลังวิทยา 2507), หน้า 38.

ตัวจักรสำคัญในการดำเนินเรื่องทีเดียว นอกจากนั้นปูโรหิต ยังมีอิทธิพลในวรรณคดีบทละคร นอกอีกหลาย ๆ เรื่อง เช่น สุวรรณหงส์ มณีพิชัย โคบุตร เป็นต้น

สำหรับตำแหน่งปูโรหิตในสมัยปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว กลายเป็นตำแหน่ง พราหมณ์ผู้ทำพิธีทั่วไป ในประเทศอินเดียปัจจุบัน แม้แต่พราหมณ์ประจำหมู่บ้านซึ่งมีหน้าที่ทำพิธี ธรรมดาให้แก่ชาวบ้าน เช่น พิธีการเกิด พิธีการทำศพ ก็เรียกกันว่า "ปูโรหิต" ส่วนในประเทศไทยเรานั้นในปัจจุบันนี้เรียกกันว่า "พราหมณ์พิธี"

ฉะนั้นเรื่องราวของพราหมณ์ปูโรหิต จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าเป็นอย่างยิ่ง เพราะวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชนชาติใด ๆ ก็ตาม ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ และสภาพความเป็นอยู่ของชนชาตินั้น ๆ นอกจากนี้ประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้ยังคงทอด มาสู่วัฒนธรรมไทยอีกด้วย นับตั้งแต่สถาบันพระมหากษัตริย์ลงมาจนกระทั่งถึงสังคมของสามัญชนเลยทีเดียว ประกอบกับยังไม่มีผู้ใดศึกษารวบรวมไว้ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะมีการศึกษาเชิงวิเคราะห์ เรื่องปูโรหิตของอินเดียขึ้น เพื่อเปรียบเทียบกับบทบาทของปูโรหิตในวัฒนธรรมไทย

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและรวบรวมเรื่องราว ประวัติความเป็นมา คุณสมบัติ สถานภาพ บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของพราหมณ์ ในวรรณคดีสันสกฤตและ ในวัฒนธรรมไทย เพราะชนชาติอารยันอินเดียมีประเพณีและพิธีกรรมที่กำหนด เป็นแบบแผนอย่าง สมบูรณ์ และถือปฏิบัติกันสืบมาอย่างเคร่งครัดนับตั้งแต่ทารกคลอดออกมาจากครรภ์มารดาเลยทีเดียว และชีวิตก็ผูกพันอยู่กับพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งต้องอาศัยพราหมณ์ปูโรหิต เป็นบุคคลสำคัญในการประกอบพิธี ดังนั้นการศึกษาเรื่องปูโรหิตนี้จึงสามารถเป็นแนวทางที่จะวิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่มีต่อ วัฒนธรรมไทยได้ เพราะว่าความเชื่อของคนไทยในปัจจุบันนี้ก็ยังคงผูกพันเคารพนับถือพราหมณ์ ปูโรหิตอยู่ จะเห็นว่าพิธีที่สำคัญ ๆ ที่เป็นสิริมงคลต่อแผ่นดินนั้น จำเป็นต้องมีพราหมณ์ในราชสำนัก เป็นผู้ประกอบพิธี เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ พิธีบรมราชาภิเษก พิธีตั้งเสาหลักเมือง หรือพิธีสมโภชหลวงต่าง ๆ เป็นต้น

ในการศึกษาค้นคว้าเรื่องพราหมณ์ปุโรหิตนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษา ประวัติ คุณสมบัติ ตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ และความสำคัญของพราหมณ์ปุโรหิตในอินเดียผู้เป็นประธานในพิธีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปุโรหิตในราชสำนัก ซึ่งมีความเชื่อกันว่าเป็นผู้ประกอบพิธีต่าง ๆ เพื่อนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่แว่นแคว้นและนำมาซึ่งความเป็นสิริมงคล เป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ตลอดจนเป็นโทรทลวงพยากรณ์เรื่องราวต่าง ๆ โดยอาศัยหลักฐานและข้อมูลจากวรรณคดีสันสกฤต คือคัมภีร์พระเวท พราหมณะ และปุราณะ ตลอดจนจากคฤหยสูตรธรรมศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งตำราภาษาอังกฤษที่นักปราชญ์ชาวตะวันตกเขียนไว้ ส่วนเรื่องราวของปุโรหิตในไทยนั้นอาศัยหลักฐานที่ปรากฏในวรรณคดีและพงศาวดารฉบับต่าง ๆ

ในตอนท้ายของวิทยานิพนธ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของปุโรหิตในวัฒนธรรมไทย โดยยกตัวอย่างพระราชพิธีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพราหมณ์มาให้เห็นพอเป็นสังเขป ตลอดจนกระทั่งบทบาทของปุโรหิตในวรรณคดีไทย โดยการยกตัวอย่างวรรณคดีบางเรื่องมากล่าวไว้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างปุโรหิตในอินเดียกับปุโรหิตในไทย

วิธีดำเนินการวิจัยโดยย่อ

1. ผู้วิจัยได้ค้นคว้ารวบรวมหลักฐาน และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพราหมณ์ปุโรหิต จากคัมภีร์พระเวท และคัมภีร์ที่เนื่องกับคัมภีร์พระเวท อันได้แก่ คัมภีร์พราหมณะ ปุราณะ และคฤหยสูตร ธรรมศาสตร์ต่าง ๆ ซึ่งแต่งขึ้นภายหลังสมัยพระเวท จากต้นฉบับภาษาสันสกฤต นอกจากนี้ยังได้อาศัยเอกสารต่าง ๆ ที่นักปราชญ์ชาวอินเดีย และชาวตะวันตกได้รวบรวมและเรียบเรียงไว้เป็นภาษาอังกฤษในสมัยหลัง ๆ ด้วย

2. แปลข้อมูลเหล่านั้นเป็นภาษาไทย ตลอดจนศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องราวของปุโรหิตจากคัมภีร์ต่าง ๆ เหล่านั้น นำมาจัดลำดับและประมวลให้ต่อเนื่องกัน และเรียบเรียงให้เป็นขั้นตอน เพื่อให้ทราบ ลักษณะ คุณสมบัติ อำนาจ หน้าที่ ตลอดจนฐานะทางสังคมของพราหมณ์ปุโรหิต

3. ศึกษาเรื่องปุโรหิตในวัฒนธรรมไทยจากวรรณคดีและพงศาวดารฉบับต่าง ๆ ตลอดจนจากการสัมภาษณ์พราหมณ์พิธีในราชสำนัก

4. เปรียบเทียบความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างบุโรหิตในอินเดียและบุโรหิตในไทย ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสถานะภาพของพราหมณ์บุโรหิตในสมัยปัจจุบันด้วย

5. เรียบเรียงและเขียน

อนึ่ง ในการอ้างอิงหลักฐานในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ตอนที่มีความสำคัญ ผู้วิจัยได้ยกข้อความภาษาสันสกฤตมาประกอบด้วย เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการพิจารณาเปรียบเทียบเนื้อความและการตีความ ส่วนการแปลข้อมูลที่เป็นภาษาสันสกฤตและภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยใช้วิธีเก็บความ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เนื่องจากวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นการศึกษาค้นคว้ารวบรวม ประวัติ คุณสมบัติ บทบาท หน้าที่ และความสำคัญของพราหมณ์บุโรหิตที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤตและในวัฒนธรรมไทย ดังนั้นนอกจากจะให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวของบุโรหิตแล้ว ยังเป็นประโยชน์ในการศึกษาเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของอินเดีย ตลอดจนกระทั่งลัทธิความเชื่อและยังเป็นการส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบพิธีต่าง ๆ ของไทย นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นถึงความคล้ายคลึงและความแตกต่างระหว่างบุโรหิตในอินเดียและบุโรหิตในไทยอีกด้วย

อนึ่ง วัฒนธรรมของอินเดียได้แผ่อิทธิพลและตกทอดมายังประเทศต่าง ๆ ในทวีปเอเชีย โดยเฉพาะแถบเอเชียอาคเนย์ ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจที่จะศึกษาและพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างบุโรหิตของชาวอินเดียกับอำนาจหน้าที่ของพราหมณ์บุโรหิตในราชสำนัก เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์อิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่มีต่อวัฒนธรรมไทยต่อไป

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์เรื่องนี้อาจเป็นเอกสารประกอบการศึกษาวรรณคดีไทยได้เล่มหนึ่ง เพราะวรรณคดีไทยหลายเรื่องได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านวรรณคดี และการที่จะศึกษาวรรณคดีเรื่องใด ๆ ให้เข้าใจลึกซึ้ง จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเสียก่อน

ฉะนั้น จึงนับได้ว่าวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นประโยชน์แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา
ในส่วนที่จะช่วยให้มีความเข้าใจวรรณคดีไทยได้กว้างขวางยิ่งขึ้น และยังให้ความรู้ทางด้าน
พระราชพิธีต่าง ๆ ในปัจจุบันที่สืบทอดมาจากพราหมณ์อีกด้วย